

پیشگفتار

تحولات علمی، اجتماعی، اقتصادی و اکولوژیک در جهان و ایران این واقعیت را بیش از پیش روشن می‌سازد که پایداری سکونتگاههای انسانی در گستره سرزمین در سه عنصر راهبردی کامیابی، خوشبختی و سلامتی نهفته است و این سه عنصر، با در نظر گرفتن حق توسعه یافتگی، حق شهروندی و حق زندگی شرافتمندانه از دوره سوم حقوق بشر (از دهه ۱۹۸۰) جزو حقوق همبستگی قلمداد شده است که از وظایف حاکمیتی دولتها به شمار می‌رود. از این رو در شرایط ایران امروز، سیاستهای رشد بی‌رویه شهرنشینی و تبدیل روستاها به شهر، شکل‌گیری آسیبهای اجتماعی و اقتصادی و اکولوژیک شدید در شهرها را، به‌ویژه کلان‌شهرها از یک سو و جمعیت جوان آماده ورود به کار را به همراه روستاهای خالی از جمعیت جوان از سوی دیگر، دامن زده است؛ بنابراین ضروری است در سیاستها و راهبردها بازنگری شود تا روستا بتواند رسالت خویش را در زمینه‌های شایستگی تأمین مواد غذایی شهروندان، حفظ منابع حیاتی و اکوسیستمهای طبیعی حساس، حفظ بازتوانی مردم شهری - از طریق فعالیتهای گردشگری و اوقات فراغت در روستاها و حفظ میراث فرهنگی و میراث طبیعی - به خوبی انجام دهد. یکی از راههای تجربه‌شده در جهان، در بازنگری سیاستها، توجه به کارآفرینی است که از آن در متون توسعه به‌عنوان بازسازماندهی^۱ و بازآرایش^۲ ساختار اقتصاد روستایی نام می‌برند؛ بدین معنی که ساختار و کارکرد روستاها، به‌ویژه در شرایط امروزی، فراهم‌کننده و زمینه‌ساز مزیتها^۳ برای کسب و کارهای کوچک و کارآفرین است. در واقع زمین و محیط

---

1. reorganizing
2. rearrangement
3. advantages

روستا در شرایط امروز کسب و کارهای جدیدی، همانند گردشگری، اوقات فراغت، مدیریت میراث فرهنگی و تولید غذای با کیفیت را فراهم می‌کند که از عناصر و سازه‌های اصلی کسب و کارهای کوچک و کارآفرینی هستند. این عناصر به‌عنوان فرصتهای جدید می‌تواند باعث غلبه بر مسائل و مشکلات موجود، از جمله بیکاری، فقر، مهاجرت و کاهش آسیبها باشد و ظرفیتی برای کار، بسترهایی برای آمادگی ذهنی و فکری برای پذیرش مسئولیتها در چهارچوب رسالت چشم‌انداز ملی و اهداف سکونتگاههای انسانی تلقی شود.

با چنین نگرشی به روستا و رسالت آن در شرایط امروز و فردای کشور، نه‌تنها زمینه‌های توانمندسازی، ظرفیت‌سازی و قابلیت‌سازی افراد، گروهها، سازمانها و جوامع روستایی، که از مفاهیم کلیدی و راهبردی توسعه پایدار ملی و توسعه پایدار روستایی هستند، فراهم می‌شود، بلکه شیوه مدیریت کار و زندگی در روستا به دست ساکنان آن نیز تقویت می‌شود و این همان شیوه‌های رسیدن به موفقیت و دستیابی به کامیابی، خوشبختی و سلامتی است که از اهداف راهبردی سکونتگاههای انسانی به شمار می‌رود.

بنابراین کارآفرینی به‌عنوان یک فرایند، پدیده، نظام و راهبرد نه‌تنها برای جامعه گسترده روستا در پهنه سرزمین تولید شغل می‌کند، بلکه با تقویت مهارتها و ظرفیت اجتماع محلی، چرخش درآمد در روستاها را تغییر و شکل جدید می‌دهد و حتی می‌تواند به تولید کالاها و ارائه خدمات ضروری بپردازد که بازار، تمایل چندانی به تولید و خدمات‌رسانی آن ندارد.

با این نگرش به تألیف کتابی پرداخته شد تا با فراهم کردن ادبیات مناسبی در این زمینه، بتواند زمینه‌ساز و راهگشا در بازنگری سیاستها در کشور باشد. برای رسیدن به اهداف و نگرش ترسیم شده، ابتدا در فصل اول با ارائه یک تعریف مناسب از کارآفرینی روستایی، زمینه‌های همفکری و همگرایی فراهم شد تا در فصل دوم با بررسی ادبیات نظریه‌ای کارآفرینی از دیدگاههای اقتصادی، اجتماعی و روان‌شناختی، یک دیدگاه جامع، یکپارچه و مناسب برای توسعه کارآفرینی در مناطق روستایی براساس پارادایم^۴ جدید توسعه، یعنی توسعه پایدار، مورد توجه قرار گیرد؛ سپس در فصل سوم به بررسی تجارب سایر کشورها در زمینه کارآفرینی، در کنار تجربه کشورمان، پرداخته شد تا میزان شکافها در زمینه کارآفرینی، به‌ویژه کارآفرینی روستایی، شناخته شود.

امید است کتاب حاضر به‌عنوان منبع سودمندی در دسترس اساتید، دانشجویان، برنامه‌ریزان، مدیران، محققان و همچنین دانش‌پژوهان در حوزه‌های جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، توسعه و ترویج روستایی، اقتصاد، مدیریت و کشاورزی در سطوح تحصیلات تکمیلی قرار گیرد.

در اینجا بر خود لازم می‌دانیم تا از حمایتها و پشتیبانیهای مرکز کارآفرینی دانشگاه تربیت مدرس از چنین طرحی قدردانی نماییم؛ همچنین از مسئولان و دست‌اندرکاران سازمان «سمت»، به‌ویژه ریاست محترم آن، جناب آقای دکتر احمدی و همکاران ایشان در شورای سازمان و نیز از مدیر محترم گروه جغرافیا خانم دکتر شاه حسینی و سرکار خانم معیری کارشناس محترم گروه، داوران ارجمند، ویراستار محترم آقای علیرضا فیضی

و کلیه کسانی که به‌نوعی زمینه چاپ این کتاب را فراهم کردند، سپاسگزاریم. باشد که همه پویندگان راه علم و اندیشه کاستیهای موجود را گوشزد نمایند تا در ویرایشهای بعدی برطرف شود.

عبدالرضا رکن‌الدین افتخاری	حمداله سجاسی قیداری
عضو هیئت علمی دانشگاه	دانشجوی دکتری جغرافیا و
تربیت مدرس	برنامه‌ریزی روستایی